

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
HUQUQNI MUHOFAZA QILISH
AKADEMIYASI**

"Sayyoramizga nimalar xavf solmoqda?"

Umumiy o'rta ta'lim maktab 1-sinf o'quvchilari uchun mo'ljallangan dars materiallari

Biz qanday dunyoda yashashni istaymiz?

Insonlar har doim **tinch, adolatli va xavfsiz** dunyoda yashashni istaydilar. Yer sayyorasida turli xalqlar, millatlar va madaniyatlar yashaydi — bu bizning umumiy uyimizdir.

Yaxshi jamiyatda...

- Odamlar bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'ladi
- Qonunlarga va qoidalarga amal qilinadi
- Halollik va adolat qadrlandi
- Har kim o'z mehnati bilan natijaga erishadi
- Qoidalar barchaga bir xil qo'llaniladi

Adolatsiz jamiyatda...

- Ba'zilar o'z manfaati uchun qoidalarni buzadi
- Tanish-bilishchilik orqali ustunlikka ega bo'linadi
- Odamlar o'rtasida ishonch kamayadi
- Bolalarda "mehnat qilishning foydasi yo'q" degan fikr paydo bo'ladi
- Jamiyat rivojlanishi to'xtab qoladi

Maktabda o'quvchilar darsga kelganda, ular o'z mehnati qadrlanishiga ishonadi, o'qituvchi barchaga teng munosabatda bo'ladi va kimdir nohaq ustunlikka ega bo'lmaydi. Shu sababli bolalar erkin fikr bildiradi, faol qatnashadi va o'z qobiliyatini ko'rsatishga harakat qiladi. **Bunday dunyo har bir insonning to'g'ri va halol harakatlari orqali shakllanadi.**

Korrupsiya nima?

Jamiyatdagi eng katta muammolardan biri — **korrupsiya**dir. Korrupsiya degani — insonning o'z vazifasidan shaxsiy manfaati uchun noto'g'ri foydalanishi, adolatni buzishi yoki qoidalarni chetlab o'tishi demakdir.

Pul yoki sovg'a talab qilish

Biror ishni hal qilish uchun pul yoki sovg'a talab qilish — bu korrupsiyaning eng keng tarqalgan turi. Masalan, kimdir kasalxonada darhol yordam olish uchun shifokorga qo'shimcha pul to'lashga majbur bo'lsa, bu korrupsiya hisoblanadi.

Tanish-bilishchilik orqali imkoniyat yaratish

Tanish yoki yaqin inson bo'lgani uchun boshqalarga qaraganda ko'proq imkoniyat berish adolatsizlikdir. Masalan, o'quvchi yaxshi o'qimasa ham, o'qituvchiga yaqinligi tufayli yuqori baho olsa, bu ham korrupsiyaviy xulq-atvordir.

Qoidalarga "ko'z yumish"

Mas'ul shaxslar qoidabuzarlikni ko'rib, lekin e'tibor bermasa, bu ham korrupsiyaning bir ko'rinishidir. Bunday holat adolatsizlikni kuchaytiradi va odamlar qonunlarga ishonmay qo'yadi.

Korrupsiya jamiyatning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, odamlar o'rtasida ishonchni kamaytiradi va adolatsizlikni keltirib chiqaradi. Shuning uchun bolalarga kichik yoshidanoq **halollik, adolat va tenglik** kabi qadriyatlar o'rgatiladi.

Amaliy misol: yashil maydon va'dasi

Quyidagi voqeani o'qing va savollar haqida o'ylang:

Maktab hududi yaqinidagi kichik yashil maydonda o'quvchilar har kuni dam olishar, o'ynashar va daraxtlar soyasida kitob o'qishardi. Bir kuni mahalladagi ayrim shaxslar bu yerda savdo do'koni qurishni boshlashdi. Ular hech qanday rasmiy ma'lumot bermadi, daraxtlarni kesishni boshladi va qurilish ishlarini tezlashtirdi. Mas'ul shaxslar bu holatga aralashmagan va tekshiruv o'tkazmagan. Natijada yashil hudud qisqardi, atrof muhit ifloslandi va bolalar dam olish imkoniyatidan mahrum bo'ldi.

Tabiatga zarar

Daraxtlar kesildi, yashil hudud yo'q qilindi, atrof muhit ifloslandi.

Qoidabuzarlik

Ruxsatsiz qurilish boshlandi, hech kim rasmiy ma'lumot bermadi.

Befarqlik

Mas'ullar tekshiruv o'tkazmasdan vaziyatga ko'z yumdi.

Bolalarga ta'sir

Dam olish imkoniyati yo'qoldi, bolalar aziyat chekdi.

Muhokama savollari:

1. Bu vaziyatda tabiatga qanday aniq zarar yetkazildi?
2. Qoidalarga amal qilinmaganini qaysi jihatlardan bilish mumkin?
3. Nega ayrim insonlar bu holatga aralashmagan bo'lishi mumkin?
4. Agar mas'ullar qoidalarga ko'z yumsa, bu qanday xavfli holatlarga olib keladi?
5. Siz shunday vaziyatda bola sifatida qanday to'g'ri yo'l tutish mumkin deb o'ylaysiz?

Tenglik nima?

Tenglik — bu insonlarga bir xil munosabatda bo'lish va ularga adolatli imkoniyat yaratish demakdir. Bu degani hamma bir xil bo'lishi kerak emas — balki **har bir insonga o'z imkoniyatini ko'rsatish uchun adolatli sharoit yaratishdir**.

Tenglik bor joyda...

- Barcha o'quvchilarga bir xil qoidalar qo'llaniladi
- Baho shaxsiy aloqalarga emas, bilim va harakatga qarab qo'yiladi
- Har kim o'z fikrni erkin bildirishga haqli
- Guruh ishida barchaning hissasi hisobga olinadi
- O'quvchilar o'zini hurmat qilingan his qiladi

Tenglik buzilganda...

- Kimdir tanishligi uchun yuqori baho oladi
- Boshqalar o'zini kamsitilgan his qiladi
- Harakat qilishdan qiziqish yo'qoladi
- Sinfda ishonch susayadi
- Adolatga bo'lgan ishonch yo'qoladi

Tenglik buzilganda vaziyat butunlay o'zgaradi. O'quvchilar o'z mehnati qadrlanmayotganini ko'rib, harakat qilishdan qiziqishini yo'qotishi mumkin. Agar kimdir tanishligi yoki boshqa sabab bilan ustunlikka ega bo'lsa, bu adolatsizlik hisoblanadi va kelajakda **korruptsiyaviy munosabatlarga asos bo'lishi mumkin**.

Amaliy misol: Tanlov adolatsizligi

Maktabda "**Eng yaxshi ekologik loyiha**" tanlovi o'tkazildi. Quyidagi voqeani o'qing:

Zuhra chiqindilarni saralash va qayta ishlash bo'yicha rasmlar va tushuntirishlar bilan boyitilgan kuchli loyiha tayyorladi. U o'z ishini ishonch bilan himoya qildi. Boshqa o'quvchi — Jahongir esa ancha sodda ish taqdim qildi. Lekin tanlov yakunida aynan Jahongir g'olib deb e'lon qilindi — chunki u tanlovda ishtirok etgan mas'ullardan biriga yaqin inson ekan. Bu holatdan keyin ayrim o'quvchilar o'z mehnatining qadri yo'qligini his qildi va keyingi tanlovlarga qiziqishi pasaydi.

Zuhrani his-tuyg'ulari

U qattiq mehnat qildi, lekin adolatsiz tarzda mag'lub bo'ldi. O'z kuchi va qobiliyatiga ishonchi pasayib ketishi mumkin.

Boshqa o'quvchilar

Ular ham hafsalasi pir bo'ldi. "Qancha harakat qilsang ham, tanishing bo'lmasa, g'olib bo'lolmaysan" degan xato fikr paydo bo'ladi.

Tanish-bilishchilik

Bu holatda "tanish" bo'lish bilim va mehnatdan ustun kelib, adolatni buzdi. Bu korrupsiyaning maktabdagi ko'rinishidir.

Muhokama savollari:

1. Bu vaziyatda qaysi harakatlar tenglikka zid deb hisoblanadi?
2. Qaysi o'quvchining mehnati haqiqatan baholanishi kerak edi? Nima uchun?
3. Nega "tanish-bilishchilik" adolatni buzadi?
4. Agar tenglik saqlanmasa, o'quvchilarning harakatiga qanday ta'sir qiladi?
5. Adolatli qaror qanday qabul qilinishi kerak edi?

Sinfdagi muhit

Sinfdagi muhit — bu o'quvchilarning bir-biriga bo'lgan munosabati, qoidalarga amal qilinishi va adolatga rioya etish bilan belgilanadi. **Sinfdagi muhit faqat o'qituvchiga emas, balki har bir o'quvchiga bog'liq!**

Tinglash

Dars jarayonida o'quvchilar bir-birini bo'lmasdan diqqat bilan tinglaydi. Har bir fikr hurmat bilan qabul qilinadi.

Birgalikda ishlash

Guruh ishlarida barcha ishtirok etadi. Hech kim chetda qoldirilmaydi, har kimga o'z hissasini qo'shish imkoniyati beriladi.

Hurmat

Kimdir boshqalarni kamsitmaydi, mazax qilmaydi yoki o'zini ustun qo'ymaydi. Barchaga bir xil munosabatda bo'linadi.

Mas'uliyat

Har bir o'quvchi o'z vazifasini to'liq bajaradi. Vazifalar adolatli taqsimlanadi va hamma teng mas'uliyat oladi.

Agar o'quvchilar bir-biriga hurmat bilan munosabatda bo'lsa, o'z vazifasini bajarsa va adolatni saqlashga harakat qilsa — sinfdagi **sog'lom va baxtli muhit** shakllanadi!

Amaliy misol: "Toza maktab" tadbirida adolatsizlik

Maktabda "**Toza maktab**" ekologik tadbiri o'tkazildi. Har bir sinfga maktab hududini tozalash vazifasi berildi. 3-"V" sinfdan nima bo'lganligi haqida o'qing:

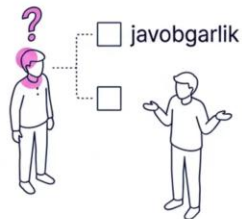
Guruh yetakchisi vazifalarni taqsimlashda o'z do'stlariga yengil ish berdi, boshqalarga og'ir vazifalar yukladi, ikki nafar o'quvchiga esa umuman ish bermadi. Ayrim o'quvchilar umuman ishtirok etmadi, ba'zilar esa ko'p mehnat qildi. Chiqindilar to'liq yig'ilmadi. Ertasi kuni shamol chiqib, yig'ilmagan chiqindilar qayta atrofga sochildi. Ishlagan o'quvchilar norozi bo'ldi, boshqalar esa mas'uliyatni sezmad.

Atrof-muhitga zarar: Chiqindilar shiamitar shamol bilan qayta tarqaldi.

Jamoaviy nizolar: Ishlayotgan talabalar ranjigan va motivatsiyadan mahrum bo'ldi.

Mas'uliyatni yo'qotish: Ayrim o'z harakatlari uchun javobgarlikni his qilmadi.

Muhokama savollari:

1. Bu vaziyatda qanday adolatsizliklar yuzaga keldi?
2. Vazifalar taqsimoti nima uchun noto'g'ri bo'ldi?
3. Mas'uliyat noteng taqsimlanganda qanday muammolar paydo bo'ladi?
4. Bu holat tabiatga qanday ta'sir qildi?
5. Sinfdan adolatli va mas'uliyatli muhitni qanday tashkil qilish mumkin?

Xulosa: adolatli dunyo biz bilan boshlanadi!

Biz adolatli, tinch va baxtli dunyoda yashashni istaymiz. Bunday dunyo har bir insonning kichik harakatlari bilan shakllanadi — va u maktabdagi sinfimizdan boshlanadi!

1

Bolaliklardan o'rganamiz

Halollik, adolat va tenglik kabi qadriyatlarni kichik yoshdanoq o'rganish kerak.

Adolatni saqlang

Har doim to'g'ri va adolatli bo'ling. Qoidalarga amal qiling.

2

Sinfda qo'llaymiz

Sinfda bir-birimizga hurmat, adolatli munosabat va mas'uliyat bilan yashab ko'rsatamiz.

Do'stlarni hurmat qiling

Sinfdoshlarga mehribon va hurmatli munosabatda bo'ling.

3

Jamiyatni o'zgartiramiz

Halol va adolatli bolalar kelajakda korrupsiyasiz va barqaror jamiyat barpo etadi.

Halol bo'ling

O'z mehnatingiz bilan natijaga erishing. Yolg'on va aldamchilikdan yiroq bo'ling.

Eslab qoling: Maktabdagi do'stona va adolatli muhit sizni yaxshi inson bo'lib voyaga yetishingizga yordam beradi. Kelajakdagi baxtli jamiyat — bu bugungi halol bolalardan boshlanadi! 🌟